

Enkeltgravskultur ved Høvejen

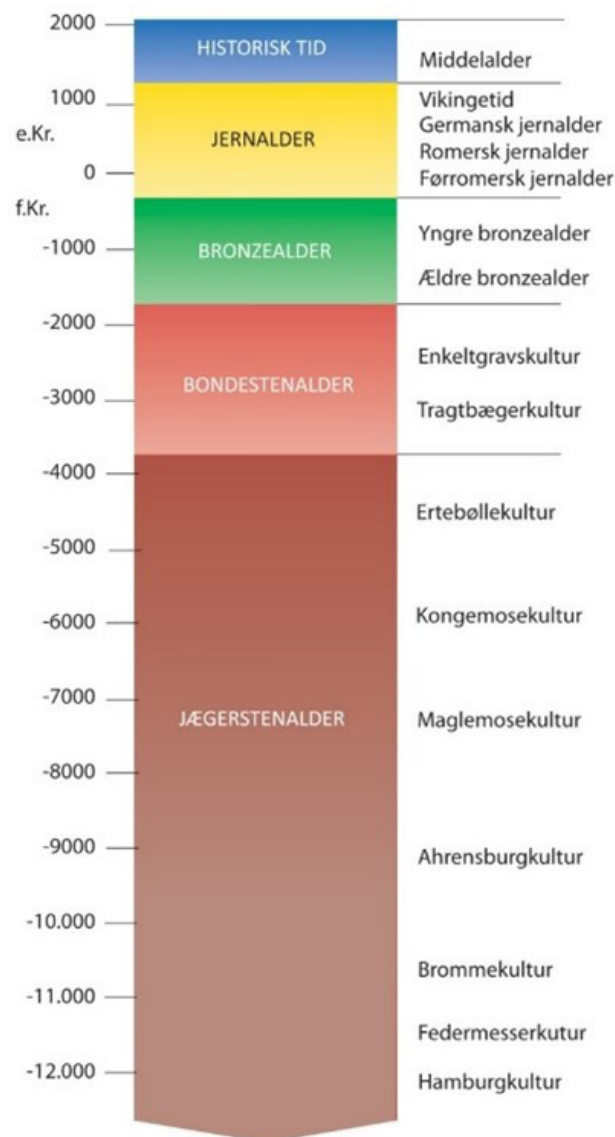
Arkæolog Peter Thomsen

Figur 1. Grube med keramik fra enkeltgravskulturen (ca. 2850 -2250 f.Kr.).

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	3
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	5
Udgravningsdata	6

Indledning

Denne kulturhistoriske rapport giver et overblik over museets arkæologiske udgravning langs Høvejen ved Hvorup Kaserne i foråret 2024. Under udgravningen undersøgte arkæologerne sporene efter en bebyggelse fra den del af bondestenalderen, der i fagsproget omtales som enkeltgravskulturen (ca. 2850 – 2250 f.Kr.). Derudover blev der fundet spor efter en senere bebyggelse fra førromersk jernalder ca. 500 f.Kr. – år 0.

Undersøgelsens baggrund

Udgravningen blev udført da Vejdirektoratet ville bygge en cykelsti langs Høvejen på en strækning på ca. 1,3 km. Museets forundersøgelse på stedet afslørede to mindre områder med anlæg af arkæologisk interesse. Disse to områder dækkede 946 m² og blev udgravet i foråret 2024.

Lokalområdet i oldtiden

Fundområderne ligger på en østvendt skåning af den bakkeknoled, hvorpå også gravpladsen ved Lindholm Høje ligger. Mod syd har Nordjyske Museer tidligere udgravet bebyggelsesspor og marksystemer fra begyndelsen af jernalderen. Især disse marksystemer var meget velbevarede, da området har været kraftigt påvirket af sandflugt i århundrederne før år 0 og det aflejrede sandlag har virket beskyttende. Dertil har Hvorup Kirke, som findes ca. 200 m fra den vestligste del af udgravningen, ligget på stedet siden 1200-tallet, og lokale detektorbrugere har fundet metalfund fra både jernalder, vikingetid og middelalder omkring kirken.

Området har, som de fleste bakker omkring Limfjorden, været intensivt bebygget, men dog har sandflugten formentligt lagt en dæmper på bebyggelsen i perioder. Oldtidens beboere på stedet har dyrket de omkringliggende marker og haft græssende kvæg på de mere lavtliggende enge.

Undersøgelsens resultater

Ved udgravningen blev der fundet spor efter to langhuse samt spredte stolpehuller, gruber og ildsteder, som ikke umiddelbart kunne tilknyttes spor efter huse.

De to huse repræsenterer to forskellige konstruktionstyper. Det ene har været et toskibet langhus, som blev opbygget med en enkelt række kraftige stolper til at holde taget, mens det andet har været et treskibet langhus, som havde to rækker stolper til at bære tagets vægt.

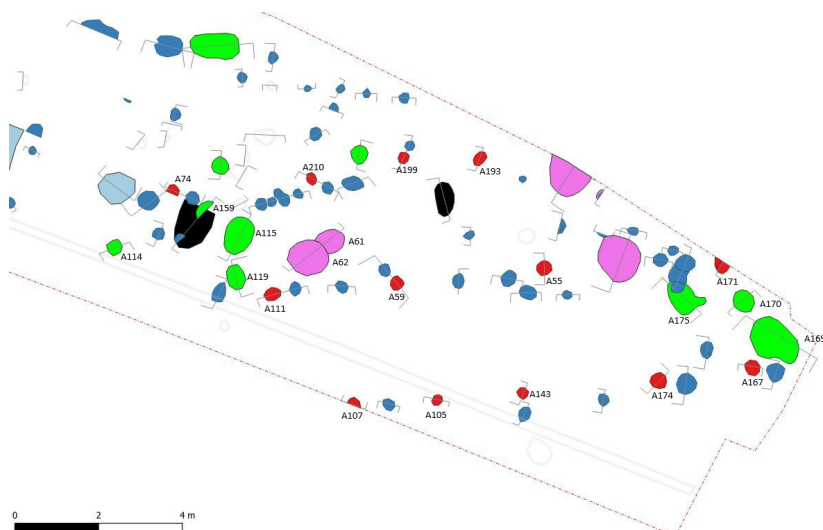
Det toskibede langhus hører til i bondestenalderen og ud fra C14-datering og keramik, fundet i gruber og stolpehuller, kan det mere præcist dateres til mellem år 2468 til 2282 f.Kr. Huset har altså efter alt at dømme fungeret i den sidste del af enkeltgravskulturen. Sporene efter det lange hus blev desværre ikke fuldt afdækket pga. cykelstiens beskedne bredde, så hvorvidt der har været stald i husets ene ende, kunne ikke bestemmes.

6 cm

Figur 2. Eksempel på fint dekoreret keramik fundet i det toskibede hus.

Foto: Nordjyske Museer

Figur 3. Udsnit af udgravningen med det toskibede langhus (rød), stolpehuller (blå), gruber (grøn) og kogestensgruber (gul).
Illustration; Nordjyske Museer

Det treskibede langhus hører til i den første del af jernalderen, førromersk jernalder, som ligger fra 500 f.Kr. til år 0. Forkullet korn fra bygningens stolpehuller er C14-dateret til mellem 368 og 165 f.Kr. Dette hus blev også kun delvist afdækket og var derudover desværre forholdsvis dårligt bevaret.

Spredt i det udgravede areal blev der desuden udgravet en større mængde stolpehuller, gruber, kogestensgruber og ildsteder. Disse anlæg kunne ikke tilknyttes bygninger eller lignende. Formentlig primært fordi udgravningsfeltet ikke var bredere. De spredtliggende anlæg fortæller dog, at bopladsen har bredt sig over et større område og givetvis har omfattet flere bygninger.

Udgravningen viste også, at området i løbet af førromersk jernalder blev kraftigt ramt af sandflugt, hvilket kunne ses i kanten af udgravningen som et tykt sandlag aflejret over oldtidens muldrag. Sandet har lagt sig som en dyne over bopladsen og de tilhørende markerne og har gjort det næsten umuligt at dyrke jorden nogle steder. Sandet fordrev dog ikke helt jernaldermennesket fra stedet, da der ovenpå sandet kunne ses resterne af et affaldslag, som også kunne dateres til førromersk jernalder.

Huse gennem tiden

Igennem oldtiden bygges der huse, og gennem tid ændres byggeskikken. Generelt er det dog en ret ensartet måde at bygge på - helt fra tidligt i bondestenalderen (3.900 f.kr.) til den tidlige middelalder (1.000-1.100-tallet) - med stolper af træ, der graves ned i jorden.

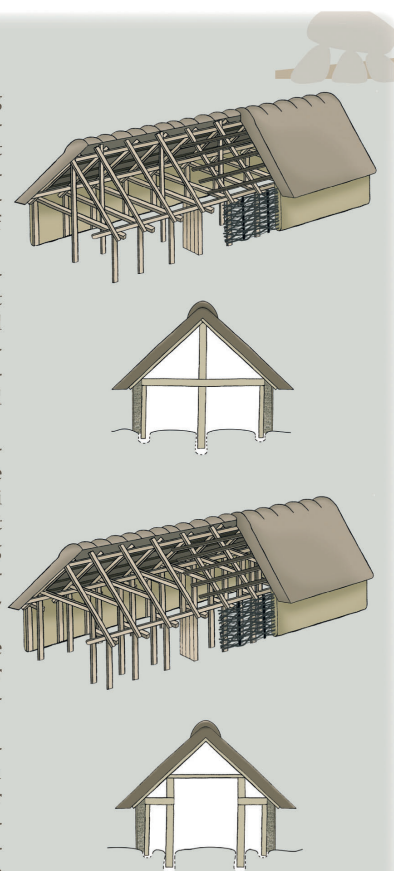
I det toskibede hus, også kaldt et midtsulehus, blev taget båret af én centralt placeret række af kraftige stolper ned igennem husets midte. Derimod blev taget i det treskibede hus båret af to rækker af stolper, trukket længere ud mod væggen.

Mens toskibede huse bygges i hele perioden fra bondestenalderen til ældre bronzealder (3.900-1.500 f.kr.), og igen i middelalderen (1.050-1.536 e.kr.), er det i hele resten af bronzealder, jernalder og vikingetid (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.) treskibede huse, der bygges både til bolig, stald og arbejdsbygninger.

I middelalderen får man ud over disse hustyper desuden etskibede huse, hvor væggen er det bærende element - ligesom det endnu er idag.

I den største del af oldtiden bygges husenes skelet af træ. Væggene er oftest en blanding af fletværk påklasket med ler opblandet med strå eller gødning (lerklining), ikke ulig metoden fra bindingsværkshusene fra middelalder og nyere tid, hvor der også mellem træstokkene fyldes ud med lerklining eller teglsten.

I den største del af oldtiden er husene lange og 5-6 m brede, beliggende øst-vest. De er indrettet med boligen mod vest og stalden mod øst - alt under samme tag. Indgangene i husene ligger oftest omtrent midt på de lange vægge - og dermed midt mellem bolig og stald. Først langt oppe i tid synes stalden at blive adskilt fra boligen og placeret i sin egen bygning, som man kender det fra nyere tids bondegårde.

Sammenfatning og perspektivering

Udgravningen indgår i en større sammenhæng med andre undersøgelser, som er lavet i lokalområdet i de senere år. Resultaterne fra de nye undersøgelser er især interessant set sammenhæng med en række udgravninger, som igennem årene er lavet på Hvorup Kaserne. Ved kasernen er der fundet større arealer, hvor sandflugten har dækket jernaldermenneskets marker. Samlet set kan udgravningerne hjælpe os med at forstå, hvordan jernaldermennesket har levet med truslen om sandflugt og tilpasset sig den omskiftelige natur.

Også fundet af sporene af det toskibede langhus udgør et vigtigt vidnesbyrd om livet i bondestenalderen i Nordjylland. Specielt keramikken fundet i huset er i forskningsmæssig henseende interessant, idet man meget sjældent finder keramik fra enkeltgravskulturen i direkte forbindelse med huse fra perioden.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Jensen, Jørgen. 2003. *Danmarks Oldtid. Ældre Jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr.* Gyldendal

Jensen, Jørgen. 2003. *Danmarks Oldtid. Stenalder 13000 f.Kr.-2000 f.Kr.* Gyldendal

Figur 4. Profil i kanten af udgravningen. Sandflugtslaget er det gule lag mellem de to brune muldlag. Det tynde sorte lag til højre i billedet er resterne af et muligt ildsted anlagt ovenpå sandet

Foto: Nordjyske Museer.

Udgravningsdata

Enkeltgravskultur ved Høvejen

- Nordjyske Museer jnr. 8134
- Udgravningsperiode: 11. marts til 08. april 2024
- Fund & Fortidsminder: 12.06.07 sb 68, 72, 73
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 23/17768
- Bygherre: Vejdirektoratet
- Undersøgt areal: 946 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæolog Ane-Sophie Bech
 - Arkæolog Sanne Thoudal Laustsen
 - Arkæolog Peter Thomsen
 - Sine Toft Jensen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Nordjyske Museer, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg